

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-21>

WISDOM AS A COPING STRATEGY OF MODERN PERSON

МУДРІСТЬ ЯК КОПІНГ-СТРАТЕГІЯ СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ

Horodniuk L. S.   Городнюк Л. С.

*Postgraduate student at the Department of
Philosophy, Sociology and Management of
sociocultural activities*

*South Ukrainian National Pedagogical
University
Odesa, Ukraine*

*аспірантка кафедри філософії, соціології
та менеджменту соціокультурної
діяльності*

*Південноукраїнського національного
педагогічного університету
м. Одеса, Україна*

Тема мудрості у філософії безмежна, оскільки мудрість і є центральною категорією філософії, а сама філософія є «любов до мудрості» (філософія – давньогр.) Але сьогодні ми прагнемо подивитись на мудрість з іншого боку – у вимірі сучасного повсякденного життя, в еру цифровізації, темпоралізації, комунікації, в умовах тотального інформаційного впливу і тиску, з ракурсу людини, яка існує, діє і життєтворить в умовах неспинних криз і катастроф (пандемія, бойові дії, обстріли і тривоги, окупація тощо). Окрім всіх вищезгаданих викликів сучасного життя, перед українським суспільством стоїть колосальне завдання подолання наслідків війни, руйнації, сьогоднішніх і майбутніх внутрішньополітичних і зовнішньополітичних випробувань, тож мудрість – особистісна, міжособистісна, соціальна, політична, історична, національна – набуває нових значень і сенсів в індивідуальній та соціальній життєтворчості. В "Філософському енциклопедичному словнику" *мудрість* визначається як позатеоретична форма філософського відношення до дійсності, яка не вичерпується пізнанням істини, а потребує "життя в істині", є досвідченістю, що характеризується етичною духовністю, причетністю до вищих життєвих цінностей і різновидом практично орієнтованої свідомості [9]. Насправді, формулювань чимало, і така поліваріантність залежить не тільки від феноменальності мудрості, але і від численних підходів і теорій. Якщо в античні часи мудрість була предметом осягання філософів, то в ХХ сторіччі феномен привернув увагу психологів, здебільше, американських когнітивістів, які працювали на ниві досліджень інтелекту. Вони впродовж багатьох десятиріч зустрічають певні труднощі: сучасна наука визнає тільки доказову психологію (психометричну парадигму, побудовану на вимірювальних методах), а *мудрість є дивовижною сполукою багатьох якостей, властивостей і досвіду*, тож складно підлягає будь-яким психодіагностичним методам. Тим не менш, вчені минулого

сторіччя Р. Балтес, Ф.Диттмен-Колі, С. Голідей, М. Чандлер та їхні послідовники, які працювали на ниві досліджень інтелекту, мають певні напрацювання в проблематиці мудрості [1; 2; 5; 8]. Їм належать такі визначення мудрості як "специфічний стан інтелектуальної зрілості", отриманий в процесі накопичення життєвого досвіду, "синтезований інтелект", який увібрав різні типи досвіду і такі властивості як тонке і навіть чуттєве розуміння практичних аспектів життя і соціального контексту, увага до майбутніх подій, в тому числі, до непередбачуваних, парадоксальних і таких, які здаються неможливими (в інших джерелах *таке ставлення до життя і інформації називають відкритою пізнавальною позицією*), критичність будь якого знання (в першу чергу, самоаналіз і критичний підхід до власних думок і переконань), здатність приймати рішення в умовах практичного життя, в тому числі, в складних, кризових обставинах. На Заході найбільш популярною із сучасних теорій мудрості є так звана теорія глибокої раціональності (DRT), запропонована і описана філософом Шерон Раян [4, с. 233-242], яка стверджує, що мудрість – *це глибокий і всеосяжний вид раціональності і, перш за все, наявність добре обгрунтованої стратегії щодо практичних аспектів життя*. Дослідник вважає, що наявність раціонального плану не вимагає ідеального успіху, але людині потрібно бути епістемічно обгрунтованою – мати вагомі причини для своїх дій, раціональний план для різноманітних ситуацій і проблем, розбиратися у власних переконаннях, щоб усвідомлювати, чому ти дієш в той чи інший засіб, належним чином реагувати на власні помилки та вчитися на них.

Мудрість – жвава субстанція і унікальна сполука. Жива – тому, що мудрість не є застиглим, статичним знанням, вона не існує в іншому вимірі, а тільки коли проявляється, коли заявляє про себе в акті – в думці, в намірі, в рішенні, у вчинку, в тому патерні, сліді, дії, яку мудра людина залишає по собі – в пам'яті, в емоціях, в своєму "іншобутті" в людях і подіях. Унікальна сполука, бо вона є поліприродним поєднанням численних властивостей, розуму і серця, інтелекту і духовності, відкритої пізнавальної позиції і життєвого досвіду, особистісної і світоглядної зрілості. За думку авторки цього матеріалу, *мудрість – це синтетична інтерпретація попереднього досвіду (власних і запозичених знань, розумінь, уявлень) в новому досвіді, що розгортається в цей момент*. Дуже складно описати "мудрість в динаміці", акт розгортання мудрості як процесу: вона настільки цілісна як феномен і унікальна в кожному окремому власному прояві. А ми існуємо в умовах невизначеності, в жорсткий час, коли екстремальні події стали щоденними. Стратегією подолання стресів, незручностей, викликів, тобто *копінг-стратегією* (англ coping – впоратися) може стати життєва мудрість людини, "мудрість щодня", мудрість як кредо. Копінг-стратегії – це усвідомлені прийоми та

способи, які людина застосовує, щоб справитися зі складними, часом травматичними життєвими обставинами [3, с. 189–206]. Важлива відмінність копінг-стратегії від *психологічного захисту* (реакції на подію, що відбувається неусвідомлено і часто з витісненням, завмиранням, заціпенінням) полягає саме в *усвідомленості*, в глибокому розумінні того, що відбувається, в готовності до певних дій і навіть спланованості. Про копінг-стратегії йдеться там, де передбачається джерело стресу, де присутній подразник. В цифрову еру *це інформація*, яка заповнила наше життя, від якої неможливо сховатися, яка знаходить все більше засобів потрапити в нашу свідомість, а ще влучніше – в підсвідомість. Численні інформаційні та медіаагенти неспинно на нас впливають в боротьбі за наш вибір – споживчий, світоглядний, громадський, політичний тощо. Але окрім боротьби (принаймні, хоча б зрозумілої) за наш вибір, існує ще один різновид інформаційних подразників – *шум*. Це поняття запропонував нобелівський лауреат, дослідник в галузі поведінкового аналізу і предиктивних технологій Даніель Канеман в однойменній роботі "Шум. Хибність людських суджень". За Канеманом, шум – це стороння інформація, яка практично не відноситься до справи, до предмета нашого безпосереднього інтересу чи життєдіяльності, але суттєво і часто вирішально впливає на процес та результат [6]. Оскільки інформації багато, вона неспинна і різноманітна, вона сигналізує нам з месенджерів, різних платформ і сервісів, вона докорінно змінює природу людської уваги, людської пам'яті, людського мислення в тому їхньому розумінні, яке було в доцифрову еру. Людині часто бракує не тільки компетенції, але і елементарно потреби, спостережливості, чесності, раціональності тощо визнати яку роль в просторі і часі її життя відіграє шум – сторонні сюжети, чужі сценарії, історії, драми, все, у що ми запросили до свого сприйняття або дозволили йому туди потрапити. Інформаційна гігієна, медіагігієна, усвідомлене фільтрування чи дистанціювання від численних джерел впливу і пропаганди – мудрий вибір сучасного споживача.

Література:

1. Baltes. P., Smith. J. *Toward a Psychology of Wisdom and Its Ontogenesis*. Cambridge: Cambridge University Press, 1992.
2. Holliday, S. G., Chandler, M. J. *Wisdom: Explorations in adult competence*. Contributions to Human Development. Basel, Switzerland 1986.
3. Lazarus R. S., Folkman S. *Stress processes and depressive symptomatology*.: Journal of Abnormal Psychology, Vol 95(2), 1986.
4. Ryan S. *The Deep Rationality Theory of Wisdom*. Continuum Companion to Epistemology. New York, 2011.
5. Дамасіо А. Почуття і знання. Шлях до свідомого розуму. Київ, 2023.

6. Канеман Д., Санстейн К., Сібоні О. Шум. Хибність людських суджень. Київ, 2022.

7. Лісовський П. М. Феноменологія мудрості : духовні орієнтири та імперативи: монографія. Київ, 2016. 351 с.

8. Огнев'юк В.О, Гладкова В.М, Фруктова Я.С. Фундаментальна акмеологія – наука ХХІ століття: монографія. Київ. 2019. 206 с.

9. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія /за ред. В. І. Шинкарука. Київ: НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди, 2002. 751 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-343-9-22>

ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY IN A SOCIAL-POLITICAL CONTEXT

ЕКОЛОГІЧНІСТЬ У СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ КОНТЕКСТІ

Tashchenko A. Iu.   **Тащенко А. Ю.**

*Candidate of Sociological Sciences,
Assistant at the Department of Social
Structures and Social Relations
Taras Shevchenko National University of
Kyiv,
Associate Professor at the Department of
Commercial Activity and Logistics
Kyiv National Economic University named
after Vadym Hetman
Kyiv, Ukraine*

*кандидат соціологічних наук,
асистент кафедри соціальних структур
та соціальних відносин
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
доцент кафедри комерційної діяльності
та логістики
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

Наприкінці літа, у час збирання врожаю та підготовки запасів уже наявні катастрофічні наслідки російського повномасштабного вторгнення спонукають роздумувати над станом довкілля й, окрім конструювання нових перспектив, пригадувати довоєнні реалії. Як жителька столиці, я, звісно, насамперед прихильна міркувати про великі міста. На їх представників завжди була покладена велика відповідальність – так, не новина, що як представники влади, так і пересічні громадяни очікували від великих міст створення умов для розвитку регіонів та країни в цілому, виникнення «точок росту» і вирішення проблем у науці, техніці, освіті, політиці та культурі, приваблення фахівців і капіталу тощо [1, с. 38]. У свою чергу, великі міста потребують і особливої турботи про комфортність життя їхніх жителів, однією зі складових якої є екологічність. Стан довкілля традиційно є однією із проблематичних тем для великих міст як об'єктивно (наприклад, згідно із індексом екологічної